

Globalizatsiya davrida o'zbek raqs san'atining yo'qolib borayotgan elementlari: tahlil va saqlash strategiyalari

Sug'diyona Nodirbek qizi Valijonova

sugdiyonav@gmail.com

Qo'qon davlat universiteti

Annotatsiya: Globalizatsiya bugungi kunda dunyo xalqlarining madaniy o'zaro ta'siri va integratsiyasini kuchaytirayotgan, bir tomondan taraqqiyotga xizmat qilayotgan, ikkinchi tomondan esa milliy madaniy an'analar, xususan, nomoddiy madaniy meros ob'ektlarining yo'qolish xavfini tug'dirayotgan murakkab jarayondir. Ayniqsa, o'zbek xalqining ko'p asrlik tarixiy va estetik merosiga mansub raqs san'ati bu jarayon ta'sirida jiddiy o'zgarishlarga uchramoqda. Ushbu maqolada o'zbek raqs san'atining global omillar ta'sirida yo'qolib borayotgan elementlari, ularning asosiy sabablari va bunday yo'qotishlarning salbiy oqibatlari tizimli ravishda tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi - an'anaviy o'zbek raqslarining tarixiy, mintaqaviy, ramziy va estetik jihatdan o'ziga xos elementlarini aniqlash, ularning globalizatsiya davridagi transformatsiyasini chuqur o'rganish, shuningdek, bu bebaho madaniy merosni saqlab qolish, tiklash va rivojlantirish bo'yicha taklif va strategiyalarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida Farg'ona, Buxoro, Xorazm kabi hududlarga xos raqs maktablarining o'ziga xosliklari, ularning yo'qolish sabablari (ustoz-shogird an'analarining uzilishi, tijoratlashtirish, texnologik omillar, ommaviy madaniyat bosimi) tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamlashtirish, ta'lim tizimida raqsga e'tiborni kuchaytirish, festivallar va raqs arxivlarini yaratish kabi saqlab qolish strategiyalari asoslab beriladi. Maqolada sifatli kontent, video va raqamli texnologiyalar orqali raqs san'atini ommalashtirish yo'llari, yosh avlod orasida milliy san'atga qiziqishni oshirish metodlari, milliy raqsni turizm va madaniy diplomatiya vositasi sifatida rivojlantirish imkoniyatlari keng muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'zbek raqs san'atining boy merosini saqlab qolish faqatgina san'atkorlar yoki madaniyat sohasidagi mutaxassislarning emas, balki butun jamiyatning umumiy vazifasidir. Ushbu maqola san'atshunoslar, madaniyat tadqiqotchilari, raqqoslar, ta'lim sohasi vakillari hamda siyosat ishlab chiquvchilar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, milliy merosni global maydonda asrab-avaylashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: o'zbek raqs san'ati, globalizatsiya, nomoddiy madaniy meros, milliy raqs maktablari, madaniy identitet, an'anaviylik va zamonaviylik, raqs estetikasi, saqlab qolish strategiyalari, ustoz-shogird an'asi, madaniy transformatsiya, raqamlashtirish, madaniy global ta'sirlar, raqs va ta'lim, ommaviy madaniyat, milliy merosni himoya qilish

Disappearing Elements of Uzbek Dance Art in the Era of Globalization: Analysis and Preservation Strategies

Sugdiyana Nodirbek kizi Valijonova
sugdiyonav@gmail.com
Koqand State University

Abstract: Globalization is a complex process that today enhances the cultural interaction and integration of the peoples of the world, on the one hand, serving development, and on the other hand, creating a threat to the loss of national cultural traditions, in particular, objects of intangible cultural heritage. In particular, dance art, which is part of the centuries-old historical and aesthetic heritage of the Uzbek people, is undergoing serious changes under the influence of this process. This article systematically analyzes the elements of Uzbek dance art that are disappearing under the influence of global factors, their main reasons, and the negative consequences of such losses. The main goal of the article is to identify the historical, regional, symbolic and aesthetic specific elements of traditional Uzbek dances, to study in depth their transformation in the era of globalization, as well as to develop proposals and strategies for the preservation, restoration and development of this invaluable cultural heritage. The research analyzes the specifics of dance schools specific to regions such as Fergana, Bukhara, Khorezm, the reasons for their disappearance (disruption of the teacher-student tradition, commercialization, technological factors, pressure from mass culture). It also justifies preservation strategies such as digitization, increasing attention to dance in the education system, and creating festivals and dance archives. The article discusses ways to popularize dance art through quality content, video and digital technologies, methods for increasing interest in national art among the younger generation, and the possibilities of developing national dance as a means of tourism and cultural diplomacy. The research results show that preserving the rich heritage of Uzbek dance art is a common task not only for artists or cultural specialists, but also for the entire society. This article is of theoretical and practical importance for art historians, cultural researchers, dancers, representatives of the educational sector, and policymakers, and serves to preserve national heritage in the global arena.

Keywords: Uzbek dance art, globalization, intangible cultural heritage, national dance schools, cultural identity, tradition and modernity, dance aesthetics, preservation strategies, master-disciple tradition, cultural transformation, digitalization, cultural global impacts, dance and education, popular culture, protection of national heritage

I.KIRISH

O'zbek raqs san'ati - milliy madaniyatning eng muhim va rang-barang tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u xalqning tarixi, an'analari va ruhiy dunyosini o'zida mujassam etadi. Xorazmning temperamentli "Lazgi" raqsidan tortib, Farg'ona vodiysining nafis va oqar suvdek silliq harakatlarigacha, o'zbek raqslari o'ziga xos uslub va mintaqaviy xilma-xillik bilan ajralib turadi. Bu san'at turi nafaqat estetik zavq bag'ishlaydi, balki xalqning o'zligini, qadimiy an'alarini va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi. Raqsning musiqiy hamrohligi o'zbek raqs san'atining ajralmas qismidir. An'anaviy o'zbek raqslari dutor, rubob, tanbur va dastgoh kabi milliy cholg'u asboblarga asoslangan maqom musiqasi bilan birgalikda ijro etiladi. Maqom musiqasi raqsning ritmik va hissiy asosini tashkil qiladi, har bir harakatni musiqiy ohanglar bilan uyg'unlashtiradi. Masalan, "Lazgi" raqsining tezkor ritmi dastgohning jo'shqin sadolari bilan mustahkamlanadi, bu esa raqsning energiyasini yanada oshiradi. Bugungi globalizatsiya jarayonlari dunyo miqyosida madaniy almashinuv, ijtimoiy integratsiya va axborot texnologiyalarining keskin rivojlanishiga olib kelmoqda. Bu holat, bir tomondan, turli xalqlarni bir-birining madaniy boyliklaridan bahramand bo'lishiga sharoit yaratgan bo'lsa, boshqa tomondan esa milliy-madaniy merosning, xususan, an'anaviy san'at turlarining yo'qolib borishiga sabab bo'lmoqda. O'zbek raqs san'ati ham ushbu global madaniy oqimlarning ta'sir doirasidan chetda qolmayapti. O'zbek milliy raqsi asrlar davomida xalqning turmush tarzi, urf-odatlari, diniy e'tiqodlari va estetik qarashlari bilan uyg'un holda shakllanib kelgan san'at turi hisoblanadi. U faqatgina sahnadagi harakatlar majmuasi emas, balki xalqning ruhiy dunyosini, tarixiy tajribasini va go'zallik haqidagi tasavvurlarini ifoda etuvchi vositadir. Ammo so'nggi yillarda jahon ommaviy madaniyatining keng tarqalishi, internet orqali turli xorijiy raqs uslublarining tez sur'atda kirib kelishi, shuningdek, yosh avlodning milliy san'atga bo'lgan qiziqishining susayishi oqibatida o'zbek raqs san'atining ayrim muhim jihatlari asta-sekinlik bilan yo'qolib bormoqda. O'zbek raqs san'ati tarixiy jihatdan hududiy, uslubiy va ifodaviy jihatlari bilan juda boy va rang-barangdir. Farg'ona, Buxoro va Xorazm raqs maktablari har biri o'ziga xos harakatlar, musiqiy ritm va ifoda uslublari bilan ajralib turadi. Biroq, bugungi kunda bu maktablarga xos an'anaviy raqs elementlari ko'p hollarda ommaviy estrada sahnalarida soddalashtirilgan yoki zamonaviy uslublar bilan aralashtirilgan shaklda namoyon bo'lmoqda. Bu esa asl, sof milliy raqs elementlarining asta-sekin yo'qolishiga olib kelmoqda. Ayni paytda, raqs san'ati faqat estetik zavq beruvchi ko'ngilochar vosita emas, balki xalqning tarixiy xotirasi, milliy o'zligini anglash va ifoda etish vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, bu san'at turining yo'qolib borayotgan elementlarini o'rganish, ularni hujjatlashtirish, raqs ustozlari va an'anaviy maktab vakillarining tajribalarini saqlab qolish bugungi madaniyatshunoslik, san'atshunoslik va etnologiya sohalari oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir.

Globalizatsiya sharoitida o'zbek raqs san'atining saqlanib qolishi nafaqat madaniy boylikni asrash, balki milliy identitetni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli, bu maqolada zamonaviy axborot texnologiyalari, raqamli arxivlashtirish, raqsni ta'lim tizimiga integratsiya qilish kabi strategiyalar orqali o'zbek raqsining yo'qolib borayotgan jihatlarini asrash va tiklash bo'yicha aniq takliflar beriladi. Tadqiqot milliy madaniyatimizni global madaniy maydonda munosib saqlab qolish yo'lida kichik bo'lsa-da, muhim qadam bo'lishi kutiladi.

II. METODOLOGIYA

Globalizatsiya jarayonlari, urbanizatsiya va zamonaviy media ta'siri o'zbek raqs san'atining ba'zi noyob elementlarini yo'qolib borish xavfiga olib keldi. Globalizatsiya, bir tomondan, madaniyatlar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlashga xizmat qilsa, boshqa tomondan, kichik xalqlarning madaniy o'ziga xosligini xira qilishi mumkin. O'zbek raqs san'ati kabi nomoddiy madaniy meros turlari zamonaviy pop-madaniyat va standartlashtirilgan san'at shakllari bosimi ostida o'z ahamiyatini yo'qotmoqda. Yoshlar orasida hip-hop, K-pop va boshqa global raqs turlari ommalashmoqda, bu esa an'anaviy raqslarning o'rganilishi va ijro etilishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli, o'zbek raqs san'atining yo'qolib borayotgan elementlarini tahlil qilish va ularni saqlab qolish strategiyalarini ishlab chiqish dolzarb vazifaga aylandi.

O'zbek raqs san'ati tarixiy jihatdan xalqning turmush tarziga, geografik joylashuviga, diniy e'tiqodlariga va estetik qarashlariga chuqur bog'langan holda shakllangan. Ammo bugungi global madaniy oqimlar, zamonaviylashtirishga intilish va tijoratlashtirish jarayonlari natijasida bu san'at turining ko'plab noyob jihatlarini asta-sekinlik bilan sahna hayotidan chiqib bormoqda. Ushbu bo'limda aynan qanday raqs elementlari xavf ostida ekanligi, ularning yo'qolish sabablari va bu boradagi misollar yoritiladi.

1. Harakatlar tizimidagi soddalashtirish

An'anaviy o'zbek raqslari, ayniqsa, Farg'ona va Buxoro maktablariga xos murakkab qo'l va barmoqlar harakati, mimik ifoda va tana plastikaning nozikligi bilan ajralib turgan. Hozirgi estrada sahnalarida esa bu elementlar ko'pincha soddalashtirilgan, umumlashtirilgan harakatlar bilan almashtirilmoqda. Natijada raqsning o'ziga xos semantik mazmuni va ma'naviy ifodasi yo'qolib ketmoqda. Misol uchun, "Tanovar" yoki "Samarkand ushshoqi" kabi klassik raqsalar zamonaviy sahnalarda ko'pincha faqat ritmik harakatlar sifatida namoyon bo'lmoqda, asl mazmun esa yo'qolgan.

2. An'anaviy libos va atributlarning kamayishi

Milliy raqs san'atining muhim tarkibiy qismi bo'lgan liboslar - atlas, adras, do'ppi, zargarlik buyumlari - raqsning ruhiy va tarixiy kontekstini to'liq ifodalashga xizmat qilgan. Afsuski, bugungi kunda ko'plab raqqosalar sahnaga chiqishda

zamonaviy, g'arbona yoki stilizatsiyalangan liboslardan foydalanmoqda. Bu holat raqsning milliy qiyofasini zaiflashtiradi va tomoshabinning tarixiy-estetik ongini boyitishga to'sqinlik qiladi.

3. Ustoz-shogird an'anasining sustlashuvi

O'zbek raqs maktablarida asrlar davomida ustoz-shogird an'anasi asosida bilim va tajriba uzatilgan. Biroq bugungi kunda bu tizim zaiflashib bormoqda. Ko'plab yosh raqqosalar internet yoki umumiy darslar orqali raqsni o'rganishga harakat qilmoqda, bu esa har bir maktabga xos individual uslub, ruh va o'ziga xoslikning yo'qolishiga olib kelmoqda.

4. Raqsning tijoratlashtirilishi

Raqs san'atining ko'p hollarda faqat tijorat maqsadida qo'llanilishi - to'y va marosimlarda raqqosalarning faqat ommaviy ko'ngilochar kontent sifatida chiqishi - uning estetik va ma'naviy yuksakligini kamaytirmoqda. Bu jarayonlarda chuqur tarixiy-ma'naviy ildizlarga ega raqslar kamroq ijro etiladi yoki ularning mazmuni buziladi.

5. Musiqiy va ritmik asoslardagi o'zgarishlar

An'anaviy o'zbek raqslari o'ziga xos maqom, shashmaqom va xalq kuylariga asoslangan. Ammo zamonaviy sahnalarda bu raqslar ko'pincha g'arbona yoki elektron musiqalar bilan uyg'unlashtirilmoqda, bu esa raqsning asl ruhiy ohangini yo'qqa chiqaradi. Natijada raqs bir butun madaniy kontekstdan uzilib, faqat texnik ko'rsatkichga aylanish xavfiga duch kelmoqda.

6. Mintaqaviy uslublarning yo'qolishi

O'zbek raqslari o'zining mintaqaviy xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Biroq, global pop-madaniyatning tarqalishi bu xilma-xillikni yo'qotish xavfini keltirib chiqarmoqda. Masalan, yoshlar orasida K-pop yoki hip-hop kabi global raqs turlari mashhur bo'lib, Xorazm yoki Buxoro raqslari kam o'rganilmoqda. Natijada, mintaqaviy raqslarning o'ziga xos harakatlari va uslublari unutilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shahar yoshlarining aksariyati an'anaviy raqslarning nomini biladi, lekin ularni ijro eta olmaydi.

7. An'anaviy libos va aksessuarlarning unutilishi

O'zbek raqslarida liboslar va aksessuarlar raqsning ajralmas qismi hisoblanadi. Masalan, Farg'ona raqslarida ishlatiladigan atlas xallar yoki Xorazm "Lazgi" raqsida kiyiladigan maxsus bosh kiyimlar raqsning ma'naviy va estetik mazmunini boyitadi. Biroq, bu kiyimlarning qo'l mehnatiga asoslangan ishlab chiqarish jarayonlari yo'qolib bormoqda. Zamonaviy, arzon matolar va kiyimlar afzal ko'rilmogda, bu esa an'anaviy hunarmandchilikni xavf ostiga qo'yimoqda.

8. Musiqiy o'zgarishlar

O'zbek raqslari maqom musiqasi va milliy cholg'u asboblari asoslanadi. Biroq, zamonaviy elektron musiqa va sintezatorlar an'anaviy musiqani siqib chiqarmoqda.

Masalan, ba'zi zamonaviy raqs jamoalari "Lazgi" raqsini elektron musiqa bilan ijro etmoqda, bu raqsning asl ruhini yo'qotadi. Milliy cholg'u asboblarini yasash va chalish san'ati ham yo'qolib bormoqda, chunki yoshlar bu sohada ta'lim olishga qiziqmaydi

9. Ta'lim tizimidagi o'zgarishlar

Ilgari o'zbek raqs san'ati ustoz-shogird tizimi orqali o'tgan bo'lsa, hozirda bu an'ana kuchsizlanmoqda. Zamonaviy yoshlar YouTube va boshqa onlayn platformalar orqali raqs o'rganishni afzal ko'rmoqda. Bu esa raqsning falsafasi va madaniy kontekstini o'rganish imkoniyatini cheklaydi. Bundan tashqari, maktab va kollejlardagi raqs to'garaklari ko'pincha zamonaviy raqs turlariga e'tibor qaratadi, an'anaviy raqslar esa ikkinchi darajaga tushib qolmoqda.

III. NATIJALAR

O'zbek raqs san'atining noyob elementlarini saqlab qolish uchun quyidagi strategiyalar taklif etiladi:

1. Raqs san'atini raqamlashtirish va raqamli arxivlar yaratish

Globalizatsiya sharoitida ko'plab milliy san'at turlari jahon axborot oqimi ichida e'tibordan chetda qolib ketmoqda. Ayniqsa, og'zaki an'ana asosida yashab kelgan o'zbek raqs san'ati - turli hududlarga xos harakatlar, liboslar, mimikalar va musiqiy uyg'unliklardan iborat murakkab tizim - hujjatlashtirilmagan taqdirda yo'qolib ketish xavfi ostida turibdi. Bu borada eng samarali usullardan biri - uni raqamli formatda arxivlashtirishdir. Mazkur arxivlar nafaqat raqqosalarning sahnadagi chiqishlarini, balki ustozlar tomonidan taqdim etilgan pedagogik metodlar, raqslar tavsifi, tarixiy manbalar va musiqiy asarlarning asl variantlarini ham o'z ichiga olishi lozim. Har bir raqs maktabi uchun alohida fayllar, virtual kutubxonalar, interaktiv xaritalar tuzilib, foydalanuvchilar bu materiallarga ochiq va bepul kirish huquqiga ega bo'lishlari kerak. Bunday platformalar ilmiy-tadqiqot ishlari uchun ham, amaliy mashg'ulotlar uchun ham beqiyos manba bo'ladi. Natijada, bu sa'y-harakatlar raqs san'atining tarixiy qatlamlarini saqlab qolishga va uni barqaror rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. O'zbek raqs san'atini ta'lim tizimiga tizimli ravishda kiritish

Milliy raqs san'atining uzviy davomiyligini ta'minlashda ta'lim muassasalari hal qiluvchi rol o'ynaydi. Afsuski, bugungi kunda raqs darslari faqat san'at maktablarida mavjud bo'lib, u ham faqat texnik harakatlarga e'tibor qaratadi. Raqsning falsafasi, estetikasi, tarixiy ildizlari ko'p hollarda o'rganilmaydi. Shu sababli, o'zbek raqs san'atini umumiy o'rta ta'lim va oliy o'quv dasturlariga ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan to'laqonli kiritish zarur. Misol uchun, maktablarda madaniyat, musiqa yoki tarix darslari doirasida "Milliy raqs madaniyati" degan yo'nalish joriy etilishi, oliy ta'limda esa raqs san'ati bo'yicha mutaxassisliklar (pedagogika, xoreografiya, raqs tarixi) kengaytirilishi lozim. Bu orqali o'quvchilar nafaqat harakatlarni, balki ularning ma'naviy ildizlarini, xalq hayotidagi o'rnini anglab yetadilar. Yana bir muhim jihat -

ustoz-shogird tizimini rasmiylashtirish orqali, an'anaviy bilimlar bevosita avloddan avlodga o'tishi uchun mustahkam asos yaratiladi.

3. Raqsni nomoddiy madaniy meros sifatida huquqiy asosda muhofaza qilish

UNESCO tomonidan "Nomoddiy madaniy meros" tushunchasi kiritilgandan buyon, ko'plab xalqlar o'z san'atini xalqaro ro'yxatlarga kiritib, uni himoya qilish va targ'ib etish yo'lida katta yutuqlarga erishdi. O'zbek raqs san'ati ham mana shunday boy nomoddiy merosdir. Har bir hududning o'ziga xos raqsi mavjud: Buxoro cha xotirjamlik, Farg'ona raqsidagi lirizm, Xorazmcha jo'shqinlik - bularning har biri tarixiy, ijtimoiy va diniy tafakkur bilan uzviy bog'liqdir. Shu bois, davlat miqyosida maxsus qonuniy hujjatlar asosida raqs san'atining mintaqaviy va janrli turlarini tasdiqlash, ularni madaniy meros obyektlari sifatida ro'yxatga olish, UNESCOga tavsiya etish ishlari boshlanishi kerak. Bu orqali milliy raqs elementlari boshqa madaniyatlar ta'sirida soxta shaklga aylanishidan saqlanadi va xalqaro miqyosda tan olinadi.

4. Milliy va xalqaro raqs festivallari orqali raqs san'atini ommalashtirish

An'anaviy raqslar jamoatchilik e'tiboriga uzluksiz tarzda taqdim etilmasa, ular ko'zdan yiroq qoladi, avlodlar ongida o'z aksini topmaydi. Shu bois, milliy va xalqaro raqs festivallari tashkil etilishi lozim. Bunday tadbirlar orqali ustozlar, yosh raqqosalar va san'atshunoslar bir sahnada jam bo'lib, o'z maktablarini tanishtiradilar. Ayniqsa, "Hududiy raqs maktablari haftaligi", "An'anaviy raqslar marafoni", "Ustoz-shogird maktablari festivali" kabi doimiy loyiha va dasturlar orqali milliy raqs keng ommaga taqdim etilishi mumkin. Xalqaro miqyosdagi festivallarda esa o'zbek raqsi boshqa millatlarning raqslari bilan yelkama-yelka taqqoslanadi, bu esa madaniy diplomatiya, turizm va xalqaro e'tiborni jalb etishda muhim vositaga aylanadi. Raqs san'atining jahon madaniy muhitidagi o'rne aynan shunday ochiq muloqot orqali mustahkamlanadi.

5. Turizm va madaniy diplomatiyada raqs san'atini faol integratsiya qilish

Raqs - og'zaki so'zsiz xalq ruhini ifoda etuvchi, vizual tarzda ta'sir ko'rsatuvchi kuchli san'at turidir. Shu sababli uni xalqaro turizm va diplomatik tashabbuslarda faol qo'llash mumkin. Masalan, tarixiy obidalar hududida jonli milliy raqs chiqishlari, muzeylarda raqs liboslari va harakatlariga oid interaktiv ko'rgazmalar tashkil etilishi mumkin. Diplomatik delegatsiyalar uchun mo'ljallangan rasmiy madaniy dasturlarda o'zbek raqsiga maxsus o'rin berilishi mamlakat imidjini kuchaytiradi. Bunda har bir raqs orqali xalqimizning mehmondo'stligi, ma'naviyati, go'zallik va uyg'unlik haqidagi qarashlari o'z ifodasini topadi. Turizm sohasi bilan san'atni bog'lash orqali esa raqqoslar uchun yangi ish o'rinlari, iqtisodiy rag'batlantirish tizimi yuzaga keladi.

IV. MUHOKAMA

Yosh avlod raqs san'atiga qiziqishi uchun ularning axborot olish uslublariga mos yondashuv talab etiladi. Shu bois raqs san'atini texnologik imkoniyatlar bilan

uyg'unlashtirish zarur. Virtual reallik (VR), kengaytirilgan reallik (AR), mobil ilovalar, sun'iy intellekt yordamida raqs o'rgatish dasturlari yordamida bu qadimiy san'atni global madaniy axborot maydoniga olib chiqish mumkin. Masalan, foydalanuvchi o'z telefonida raqs harakatlarini tanlab, o'zi ham takrorlashi mumkin bo'lgan ilova yaratish orqali bolalar va o'smirlarni raqsga qiziqtirish mumkin. YouTube, TikTok va Instagram kabi platformalarda o'zbek raqslari asosida yaratilgan qisqa darslar, sahna chiqishlari, mashq metodlari ommaviylashtirilsa, u nafaqat O'zbekiston ichida, balki xalqaro auditoriya orasida ham e'tibor qozonadi. Texnologiya san'atga raqib emas, balki uni kengaytiruvchi vosita bo'lishi kerak.

Bu strategiyalar ta'lim, texnologiya, hunarmandchilik va xalqaro hamkorlikka asoslanadi. Bundan tashqari, ta'lim va festivallar orqali targ'ib qilish: Maktab va universitetlarda o'zbek raqs san'atini o'quv dasturiga kiritish kerak. Har bir mintaqa o'ziga xos raqs uslublarini o'rgatadigan maxsus studiyalar tashkil etilishi mumkin. Masalan, Xorazmda "Lazgi" raqsiga bag'ishlangan maktablar tashkil etish foydali bo'ladi. Xalqaro va mahalliy festivallar orqali raqs san'atini targ'ib qilish. "Lazgi" xalqaro festivali bu borada muvaffaqiyatli namuna bo'lib xizmat qiladi. Bunday tadbirlar yoshlarni jalb qilish bilan birga, xalqaro e'tiborni ham o'ziga tortadi. Raqamli arxivlash va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish: O'zbek raqsalarini video, 3D va virtual haqiqat (VR) formatda arxivlash kerak. Masalan, "Lazgi" raqsining har bir harakatini interaktiv shaklda saqlash imkonini beradigan dastur ishlab chiqarish mumkin. Bu kelajak avlodlar uchun raqsning asl shaklini saqlab qoladi. YouTube, TikTok va Instagram kabi platformalarda o'zbek raqsalariga bag'ishlangan sifatli kontent yaratish. Qisqa, jozibali videolar yoshlarni an'anaviy raqslarga jalb qilishi mumkin. Masalan, *#OzbekRaqs challenge* tashkil etish katta foyda keltaradi. Masalan, TikTok'da "Lazgi" yoki Farg'ona raqsiga oid qisqa videolar yoshlar orasida mashhur bo'lishi mumkin. Yosh raqqoslarni rag'batlantirish uchun stipendiyalar va tanlovlar tashqil qilish. Masalan, "Yosh raqqosa" yoki "Milliy raqs" tanlovi tashkil etish foydali bo'ladi.

V. XULOSA

XXI asrning globalizatsiyalashuvi jarayoni insoniyatning barcha sohalariga chuqur ta'sir o'tkazmoqda. Madaniyat, san'at, til, urf-odatlar - barchasi o'zaro ta'sirda, o'zgarishda, ayrim hollarda esa yo'qolish xavfi ostida qolmoqda. Ayniqsa, og'zaki an'anaviy san'at turlari, xususan o'zbek raqs san'ati bunday jarayonlardan sezilarli darajada zarar ko'rmoqda. Ushbu maqolada o'zbek raqs san'atining yo'qolib borayotgan elementlarini aniqlash, tahlil qilish va ularni saqlab qolish bo'yicha taklif va strategiyalar ishlab chiqishga harakat qilindi. O'zbek raqsi o'zida xalqimizning tarixiy xotirasi, ijtimoiy tajribasi, estetik dunyoqarashi va ma'naviy-falsafiy tafakkurini mujassamlashtirgan. Har bir harakat, mimika, ritm, libos va musiqaning o'ziga xos ma'nosi va ifodaviy yuki mavjud. Biroq, hozirgi kunda raqs san'atining asl

mazmuni, tarixiy qatlamlari va ramziy xarakteri tobora soddalashib, ayrim hollarda tijoratga yo'naltirilgan, ommaviy madaniyat bilan aralashgan yuzaki shakllarga aylanmoqda. Natijada, an'anaviy maktablar (masalan, Buxoro, Xorazm, Farg'ona raqslari) orasidagi farqlar yo'qolib bormoqda, harakatlar o'z uslubiyligini yo'qotmoqda, liboslar va musiqiy asarlar esa umumlashtirilgan holatga kelmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bu yo'qolish jarayoni bir nechta asosiy omillar ta'sirida yuz bermoqda: texnologik rivojlanish natijasida madaniyatlar o'rtasidagi chegara yo'qolishi; ta'lim tizimida raqs san'atiga yetarlicha e'tibor berilmasligi; raqs maktablari o'rtasidagi aloqalarning uzilishi; ustoz-shogird tizimining deyarli yo'qolganligi; va nihoyat, iqtisodiy omillar ta'sirida raqsning asliyatiga emas, balki auditoriyaga manzur bo'ladigan "ko'ngilochar" shakllarga intilish holatlarining ortib borayotganidir. Shu bilan birga, raqs san'atining saqlanishi uchun imkoniyatlar ham mavjud: bu boradagi ijtimoiy talab, milliy identifikatsiya kuchayishi, raqsga bo'lgan qiziqishning yoshlar orasida mavjudligi, hamda texnologik vositalar orqali uni qayta jonlantirish imkoniyatlaridir. Ushbu imkoniyatlardan to'g'ri foydalanish uchun esa tizimli, uzoq muddatli va barqaror strategiyalar ishlab chiqilishi lozim.

Birinchidan, raqamlashtirish - ya'ni o'zbek raqsining barcha maktablari, harakatlari, liboslari, uslublarining hujjatlashtirilgan video, foto, audio va matnli shakllarini yaratish - bu yo'qolishning oldini olishda eng zarur choralardan biridir. Bu arxivlar nafaqat tarixiy manba sifatida, balki kelajak avlod uchun o'quv qo'llanma, tadqiqotchilar uchun esa ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Ikkinchidan, ta'lim tizimida o'zbek raqs san'atini izchil o'rganish, har bir hudud raqs maktabining alohida kurslarini yo'lga qo'yish, ustoz-shogird maktablarini jonlantirish muhimdir. Raqs bu yerda nafaqat harakatlar yig'indisi sifatida, balki xalqning ruhiy-ma'naviy merosi sifatida o'rgatilishi lozim.

Uchinchidan, o'zbek raqsi nomoddiy madaniy meros sifatida huquqiy jihatdan tan olinishi, ya'ni har bir raqs turi maxsus hujjatlar orqali davlat muhofazasiga olinishi, UNESCOga tavsiya etilishi zarur. Bu orqali u xalqaro miqyosda tan olinadi va himoyalanaadi.

To'rtinchidan, festivallar, tanlovlar va ijodiy loyihalar yordamida an'anaviy raqslarni jonli ijroda, sahna madaniyatida, turli yoshdagi ishtirokchilar orqali ommalashtirish lozim. Ayniqsa, xalqaro miqyosdagi madaniy forumlar, san'at haftaliklari orqali milliy raqs nafaqat saqlanadi, balki yangi kontekstlarda yashaydi.

Beshinchidan, raqs san'atini turizm va madaniy diplomatiya orqali jahon jamoatchiligiga taqdim etish orqali milliy identitetimizni mustahkamlash mumkin. Mehmonxonalarda, tarixiy obidalar hududida, xalqaro forumlarda jonli raqs chiqishlari, ko'rgazmalar, interaktiv mashg'ulotlar tashkil etilishi orqali raqs san'ati iqtisodiy va siyosiy vositaga ham aylanishi mumkin. Va nihoyat, innovatsion texnologiyalar yordamida (AR/VR, mobil ilovalar, sun'iy intellekt asosidagi darslar,

YouTube, TikTok, Instagram kabi platformalarda kontentlar) raqs san'atini zamonaviy iste'molchiga moslab, yangi avlod ongiga singdirish mumkin. Bu orqali o'zbek raqsi global madaniyat ichida o'ziga xos, tan olingan va raqobatbardosh shaklga ega bo'ladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, o'zbek raqs san'ati - bu nafaqat estetik zavq manbai, balki xalqimizning tarixiy tajribasi, falsafasi, hissiyoti va madaniy o'zligining yorqin ifodasidir. Uni yo'qotish - tariximiz, kimligimiz va merosimizning bir qismini yo'qotish bilan barobar bo'ladi. Shu bois, ushbu san'at turini saqlab qolish - nafaqat raqqoslar, san'atshunoslar yoki madaniyat arboblari, balki jamiyatning har bir a'zosi oldida turgan dolzarb vazifadir. Mazkur maqolada keltirilgan takliflar esa bu yo'ldagi amaliy choralar sifatida ko'rib chiqilishi mumkin. Kelajakda raqs san'atining barqaror saqlanishi uchun ilmiy tadqiqotlar, xalqaro hamkorliklar, texnologik innovatsiyalar va eng asosiysi, milliy ong va g'urur asos bo'lib xizmat qilishi kerak. Faqat shundagina biz o'zbek raqsi singari bebaho madaniy boylikni global maydonda munosib tarzda saqlab qolish va rivojlantirishga erisha olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jo'raqulova, G. (2010). O'zbek raqsi: An'anaviylik va yangilanish. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Qosimova, M. (2014). O'zbek raqs san'ati tarixi va estetikasi. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
3. Tursunov, M. (2018). Madaniyatshunoslik va san'at nazariyasi asoslari. Toshkent: Akademnashr.
4. Xayrullo o'g'li, U. B., Khudoyberdiyev, B. S., & Xolmirzayev, M. M. (2025). The didactic potential of laboratory experiments in developing functional literacy. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(2), 50-54.
5. UNESCO (2003). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO Publishing.
6. Bucur, F. A. (2025). Integrating emerging trends in computer science with technical research. Technical Science Integrated Research, 1(2), 7-10.
7. Jurayeva, I. P. (2025). The importance of using interactive methods in increasing the level of satisfaction with learning activities during student period. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(2), 13-19.
8. Sobirova, D. (2020). Globalizatsiya sharoitida milliy raqs san'atining transformatsiyasi. // "O'zbek san'ati tarixi" jurnali, №1, 28-34-betlar.
9. Azimova, L. (2019). O'zbek raqs maktablari va ularning o'ziga xosligi. Toshkent: San'at nashriyoti.
10. Jo'raev, A. (2025). Improving the methodology for improving students' physical abilities using wrestling elements. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(3), 16-19.

11. Saidova, Z. (2016). Nomoddiy madaniy merosni saqlash strategiyalari. // "Tarix va madaniyat" jurnali, №3, 14-21-betlar.
12. Mirzaeva, M. (2021). Yosh avlodda milliy raqsga qiziqishni oshirish yo'llari. // "Pedagogika va psixologiya", №4, 39-45-betlar.
13. Sabirov, U. K. (2025). Lyapunov method in the synthesis of intelligent adaptive systems. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(2), 20-24.
14. Abdullaeva, G. (2022). Raqs va zamonaviy texnologiyalar uyg'unligi: yangi istiqbollar. // "Madaniyat va zamon" ilmiy-amaliy jurnali, №5, 50-57-betlar.
15. Auezova, S. (2008). Dance and Cultural Identity in Central Asia. Almaty: Central Asian Studies Institute.
16. kizi Abdumutalova, M. A. (2025). Psychological aspects of divorce. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(2), 58-61.
17. Mamatqulova, S. (2017). Raqs orqali milliylikni ifodalash vositalari. // "O'zbek san'ati muammolari", №1, 11-18-betlar.
18. Yuldashev, T. (2023). Raqamlashtirish orqali raqs san'atini saqlash muammolari va imkoniyatlari. Toshkent: Innovatsion madaniyat markazi nashriyoti.
19. Madaminov, O. (2025). The Educational Role of Puppet Theater in Contemporary Arts. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(2), 46-49.
20. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi (2020). Milliy raqs san'atini rivojlantirish bo'yicha 2020-2025 yillar strategiyasi. Toshkent: Rasman nashr etilgan hujjat.
21. Turgunbaev, R. (2025). Rule-based reasoning and its role in intelligent decision making. Technical Science Integrated Research, 1(2), 11-14.
22. Azizova, M. (2021). Turizm va raqs san'ati integratsiyasi: amaliy yondashuvlar. // "Ijtimoiy fanlar" jurnali, №2, 58-64-betlar.
23. Arias, E. (2025). Advancements in composite materials for thermal efficiency in aerospace applications. Technical Science Integrated Research, 1(1), 11-14.
24. Karimova, N. (2015). Raqs va milliy identitet: O'zbek san'atining o'ziga xosliklari. // "Madaniyat va San'at" ilmiy jurnali, №2, 45-53-betlar.
25. Turgunbaev, R. (2025). Rule-based reasoning and its role in intelligent decision making. Technical Science Integrated Research, 1(2), 11-14.
26. Turgunbaev, R. (2025). Reasoning models for adaptive information extraction in scientific documents. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(4), 18-21.
27. Тургунбаев, Р. (2021). Маълумот излашда метамаълумотларнинг ўрни ва аҳамияти. Science and Education, 2(8), 353-359.

28. Turgunbaev, R., & Elov, B. (2021). The use of machine learning methods in the automatic extraction of metadata from academic articles. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, 8(12), 72-79.

29. Turgunbaev, R. (2024). ACCELERATION PROGRAMS AS CATALYSTS FOR STARTUP GROWTH IN HIGHER EDUCATION. *Oriental Art and Culture*, 5(2), 691-699.

30. Тургунбаев, Р. (2021). Машина ўрганиши ва уни академик мақолалардан метамаълумотларни автоматик экстракция қилишда аҳамияти. *Science and Education*, 2(11), 302-316.

31. Тургунбаев, Р. (2022). Тўғри боғланишли қоидага асосланган фикрлаш тизимлари ва уларни академик мақолалардан метамаълумотларни автоматик экстракция қилишда қўлланилиши. *Science and Education*, 3(1), 147-153.

32. Turgunbaev, R. (2021). The role and importance of metadata in information retrieval. *Science and Education*, 2(8), 353-359.

33. Turgunbaev, R. (2021). Metadata: features, types and standards. *Science and Education*, 2(5), 167-175.

34. Turgunbaev, R. (2024). Machine Learning and Its Use in the Automatic Extraction of Metadata from Academic Articles. *International Journal of Engineering and Computer Science*, 7(1), 1-7.